

आतां घरांत एखादा टेलिव्हिजन सेट घ्यावा
असा वेत चालला असेल
ना तुमच्या ?

त्यासाठी आताच्या संचित ठेव
योजनेखाती बचत करा...

या योजनेमुळे मिळणारा फायदा सर्वाधिक आहे. मुदत ठेवीमध्ये मिळणाऱ्या फायद्यापेक्षाही अधिक !
तुमच्या मनात भरलेल्या त्या नवीन टेलिव्हिजन सेटसाठी या योजनेखाली बचत करा.
मग पाहा खरेदीचा बोजा असा काही जाणवणारच नाही !
खालील कोष्टक पहा म्हणजे तुमच्या हे लक्षात येईल की ही योजना म्हणजे सरोसरी एक वरदानच आहे.

रक्कम	मुदत (महिने)	परत मिळणारी रक्कम
₹. १०००	१८	₹. ११००
₹. १०००	३३	₹. १२००
₹. १०००	४६	₹. १३००
₹. १०००	६०	₹. १४००
₹. १०००	६९	₹. १५००

या योजनेखाली शंभर रुपयाच्या पटीमध्ये देखील ठेव स्वीकारली जाते.
आमच्या कोणत्याही शाखेतून अधिक तपशील मिळू शकेल.

बँक ऑफ महाराष्ट्र

हेड ऑफिस : ११७७ बुधवार पेठ, पुणे-२.

मध्यमवर्ग उत्पन्नापैकी २० टक्के बचत करतो

आर्थिक विकासाच्या कोणत्याही अवस्थेत भांडवलाच्या संचयाला असाधारण महत्त्व असते. असा संचय होण्याचा वेग मंदावला तर विकासाची गती खुंटली नाही तरी मंदावते. काहीही कारणाने राष्ट्रीय उत्पन्नापासून भांडवल साठविण्याचे थांबले तर परदेशांकडून मदत घेऊनही आर्थिक विकासाची गाडी मार्गाला लावावी लागते. तेव्हा भांडवलाच्या संचयाला प्राधान्य द्यावेच लागते. असा संचय होण्याचा एक मार्ग म्हणजे नागरिकांनी आपल्या उत्पनात बचत करणे आणि ती बचत उत्पादक संघटनात गुंतविणे. मग अशा संघटना सार्वजनिक मालकीच्या असोत अगर खाजगी मालकीच्या असोत. भांडवलाच्या संचयाच्या प्रवृत्तीचा अभ्यास करण्यासाठी नॅशनल कौन्सिल ऑफ अग्लाइड इकॉनॉमिक रिसर्च ह्या संघटनेने एक तपासणी केली होती. ह्या तपासणीची फलश्रुती संक्षेपाने प्रसिद्ध करण्यात आली आहे. ह्या तपासणीसाठी सर्व देशभर पसरलेल्या ५ हजार घरकुलांची निवड करण्यात आली होती. तपासणीमध्ये कुटुंबाचे उत्पन्न कशा प्रकारचे आहे, त्या उत्पन्नातून करण्यात येणाऱ्या बचतीचे स्वरूप व पद्धत कशा प्रकारची आहे, त्याचप्रमाणे संचाचे स्वरूप कसे आहे इत्यादि माहिती मिळविण्याचा प्रयत्न करण्यात आला होता. तपासणीत सिद्ध झालेल्या माहितीवरून काही निष्कर्ष काढण्यात आले आहेत. त्यांची रूपरेखा सामान्यतः अशी आहे : देशात कुटुंबागणिक जे उत्पन्न आहे ते बऱ्याच प्रमाणात केंद्रित झालेले आहे. प्रत्येक कुटुंबात संच करताना येण्यासारखे उत्पन्न किती आहे ही कसोटी घेऊन कुटुंबाची वर्गवारी करण्यात आली असता असे आढळून आले की ह्या कुटुंबांपैकी वरच्या थरातील २० टक्के कुटुंबांत संच करता येणाऱ्या उत्पन्नापैकी ५३ टक्के उत्पन्न केंद्रित झालेले होते. अगदी सालच्या थरातील २० टक्के कुटुंबांत ५ टक्के उत्पन्न केंद्रित झालेले होते.

सरासरीने पाहता कुटुंबांच्या उत्पन्नापैकी ५० टक्के उत्पन्न अन्नपदार्थांच्या खरेदीवर खर्च करण्यात येते. धान्य आणि डाळी ह्यांचा अपवाद सोडून इतर पदार्थांवर होणाऱ्या खर्चाची सरासरी ग्रामीण भागात कमी असून नागरी भागात ती अधिक आहे. मध्यमवर्गाचे उत्पन्न आणि त्याचा खर्च ह्यांची तपासणी करता असे दिसून आले की हा वर्ग आपल्या उत्पन्नापैकी बराच हिस्सा म्हणजे २० टक्के बचत करतो. एकूण कुटुंबांत बचत करण्याची जी प्रवृत्ती दिसते त्यापेक्षा मध्यम वर्गाची प्रवृत्ती अधिक आहे. सामान्यपणे कुटुंबांची प्रवृत्ती ७.९ टक्के बचत करण्याची आहे. मध्यमवर्गाची दुसरी अशी वृत्ती दिसून येते की जीवनाच्या मूलभूत गरजा योग्य रीतीने पूर्ण झाल्या म्हणजे उरलेला पैसा हा वर्ग नेहमी लागणाऱ्या व दीर्घकाल टिकणाऱ्या वस्तू खरेदी करण्यात खर्च करतो. ज्या मानाने उत्पन्न वाढेल त्या मानाने अशा प्रकारच्या अधिकाधिक वस्तू तो खरेदी करतो. तपासणीसाठी १९६७-६८ साल निवडण्यात आले होते. त्या सालात मध्यम-

वर्गाचा कल सायकली व रेडिओ घेण्याकडे दिसून येतो. आगामी वर्षात फर्निचर, स्वयंपाक घरातील साधने, स्कूटर्स, टेलिव्हिजन, मोटारी, इत्यादी वस्तू हा वर्ग खर्च करील असा अंदाज आहे. ज्या कुटुंबांचे उत्पन्न सालिना ५ हजार रुपयांपासून १० हजार रुपयांपर्यंत आहे, अशा कुटुंबांचा समावेश पाहणीसाठी मध्यमवर्गात करण्यात आलेला होता.

अमरावती शहर चर्मकला सहकारी संस्था

अमरावती-जिल्ह्यातील औद्योगिक संस्थांमध्ये चर्मकारांचीही एक सहकारी संस्था आहे. ही संस्था अमरावती येथेच असून तिला १८ वर्षे झाली आहेत. ही संस्था अखिल महाराष्ट्रातील सर्व चमाद्योगी संस्थांमध्ये उत्तम कामकाज करणारी म्हणून बक्षीसधारी आहे. ह्या संस्थेने आतापावेतो २ ढाली, ३ प्रशस्तिपत्रे आणि ५ रोख बक्षिसे मिळविली आहेत. ह्या संस्थेने आतापावेतो अमरावती शहरातील व आजूबाजूच्या गावांतील जनतेसाठी एकूण ९ लाख, ४० हजार लहानमोठी पादत्राणे तयार केली आहेत. ह्या संस्थेच्या सभासदांकडून प्रतिवर्षी ६८ हजार पादत्राणे तयार करण्यात येतात. ही संस्था सर्व प्रकारच्या जनतेच्या आवडी निवडीचा व खात्रीचा माल तयार करून, योग्य दराने विक्री करते. लंडनसारख्या ठिकाणीही तेथील काही प्रतिष्ठित अधिकारी व त्यांच्या कुटुंबीयांनी ह्या संस्थेचा माल वापरून मालाच्या टिकाऊपणाबाबत वैयक्तिक प्रशस्ती केलेली आहे.

मागासलेल्या व हरिजन वर्गातील ही संस्था असून ह्या संस्थेने निष्ठेने, चिकाटीने व श्रद्धेने ही सहकारी संस्था १८ वर्षांत आदर्श व प्रगतिशील केली.

पुरुषांसाठी शहराचा नकाशा

नवीन शहरात जाणारे लोक रात्री 'चैन' करायला मिळणाऱ्या ठिकाणांची चौकशी तेथील ट्रॅक्सीवाल्यांकडे किंवा होटेलातील वेटरांकडे करतात. बर्लिन, कलोन, फ्रँकफुर्ट, हॅम्बर्ग आणि म्युनिच येथे जाणारांच्या सोयीसाठी एका जर्मन प्रकाशकाने "पुरुषांसाठी शहराचा नकाशा" छापून प्रसिद्ध केला आहे. तो १५ रुपयां विकत घेतला म्हणजे अशा चौकशांची आवश्यकता उरण नाही. त्या नकाशात वेश्यागृहे, नृत्यालये, मद्यालये, इत्यादी आकर्षणांच्या जागा दिलेल्या आहेत. पण जर्मन भाषा न येणारां काय सोय ? अर्थपूर्ण चित्रे काढून आणि त्या त्या ठिकाणी छापून परदेशी लोकांनाही हळ्या त्या ठिकाणी पोचता येई अशी सोय ह्यामुळे झाली आहे. (उदाहरणार्थ, खिडकीतून सुण करणारी तरुणी, टेबलावर ग्लास असून हातांनी टाळ्या वाजविणारे प्रवासी, खरोखर पाहिजे त्या स्थळी वस्त्रे नसणारी पण जरूर नाही ते भाग झाकणारी तरुणी, इत्यादि.)

☆ अर्थ ☆

बुधवार, २१ मार्च, १९७३

संस्थापक
पा. वामन गोविंद काळे
संवादक :

श्रीपाद वामन काळे

“अर्थ एव प्रधानः” इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति । — कौटिलीय अर्थशास्त्र.

परदेशांतील संयुक्त मालकीच्या कंपन्या यशस्वी

भारताने परदेशांत स्थापन केलेल्या संयुक्त मालकीच्या कंपन्या यशस्वी होत आहेत. ह्या औद्योगिक संघटनांनी आतापर्यंत ७.९६ कोटी रुपयांचे परदेशीय चलन मिळविले आहे. १९६० मध्ये अशा प्रकारच्या औद्योगिक संघटना उभारण्याचे प्रयत्न भारत सरकारने सुरू केले. परंतु त्यांच्यापासून नफा होऊ लागण्यास अनेक कारणांनी विलंब लागला. ह्यासंबंधी एक गोष्ट विशेष लक्षात ठेवण्यासारखी आहे. सुमारे १.१४ कोटी रुपयांची परदेशीय चलनातील प्राप्ती नफा, तांत्रिक ज्ञानदान आणि कारभारविषयक फी ह्या मार्गांनी झालेली आहे, आणि ती अवघ्या १० संघटनांनी मिळविलेली आहे. आतापर्यंत अशा १५० संघटनांना मंजुरी देण्यात आलेली असून त्यांपैकी प्रत्यक्ष उत्पादन ३७ कंपन्या करू लागल्या आहेत. ६१ कारखाने उभारणीच्या निरनिराळ्या अवस्थांत असून सुमारे ५० प्रकल्प रद्द करण्यात आले आहेत. उत्पादन सुरू झालेल्या ३७ संघटनांपैकी निम्म्यापेक्षा अधिक १९६९ नंतर उत्पादनक्षम झालेल्या आहेत. अर्थातच त्यांच्या व्यवहारातून इतक्यात नफा अपेक्षेने योग्य होणार नाही. इतर कंपन्यांनी मिळविलेल्या नफ्यापैकी १ कोटी रुपये भारताला पाठविण्यात आलेले आहेत. परदेशात संयुक्त मालकीच्या कंपन्या काढण्यात भारताचे दोन उद्देश होते. एक तर अशा संघटनांमुळे निर्यात वाढविण्यास मदत होणार होती. दुसरी गोष्ट म्हणजे त्यांच्यामुळे अविकसित देशांत आर्थिक सहकार्य वाढीला लागणार होते. संयुक्त मालकीच्या बहुतेक कंपन्या आशिया, आफ्रिका, पश्चिम आशिया व दक्षिण अमेरिका ह्या भूभागांत आहेत. सर्वांत जास्ती म्हणजे २२ कंपन्या मलेशियात आहेत.

बड्या उद्योगधंद्यांना देण्यात येणारी कर्जे

लोकसभेतील एका सभासदाने अशी सूचना केली की, सार्वजनिक मालकीच्या वित्तीय संघटनांकडून बड्या उद्योगधंद्यांना देण्यात येणारी कर्जे बंद करण्यात यावीत. त्यांनी हा प्रश्न लोकसभेत प्रश्नाच्या रूपाने उपस्थित केला असता अर्थमंत्री श्री. चव्हाण उत्तर देताना म्हणाले की, इंडस्ट्रियल फायनन्स कॉर्पोरेशनसारख्या संघटनांमार्फत उद्योगधंद्यांतील बड्या गटांना कर्जाच्या रूपाने पैशाचा पुरवठा केला जातो. त्यांना देण्यात येणाऱ्या आर्थिक मदतीत वाढ होणारच नाही अशी हमी सरकार देऊ शकत नाही. मात्र देशाच्या अर्थव्यवस्थेचा विकास होत

असताना आणि साधनसंपत्ती वाढत असतानाच हे धोरण अमलात आणणे शक्य होईल. दुसऱ्या एका प्रश्नाला उत्तर देताना ते म्हणाले की, सार्वजनिक वित्तीय संघटनांनी दिलेल्या कर्जाचे रूपांतर सर्वसाधारण भागभांडवलात करण्याचे सरकारचे धोरण कुतीत उतरविण्यात येत आहे. ह्या विषयासंबंधी माहिती देताना लोकसभेचे सदस्य श्री. इंद्रजित गुप्ता ह्यांनी सांगितले की १९७१-७२ साली इंडस्ट्रियल फायनन्स कॉर्पोरेशन ह्या संघटनेने मोठ्या उद्योगधंद्यांना ११० लाख रुपयांची कर्जे मंजूर केली होती. १९७२-७३ च्या पहिल्या ९ महिन्यांत मंजूर करण्यात आलेल्या कर्जाक रकमेचा आकडा ५ पटीने वाढून ५३० लाख रुपयांपर्यंत पोचला आहे. मोठ्या उद्योगधंद्यांच्या वाढीला प्रोत्साहन द्यावयाचे नाही असे सरकारचे धोरण असल्याचे सांगण्यात येते. पण, वरील आकड्यांवरून असे दिसते की सरकारच्या ह्या धोरणात बदल होऊ घातला आहे. त्यावर श्री. चव्हाण ह्यांनी सरकारी धोरणात कोणताही बदल न झाल्याचे सांगितले.

लिंगभेदावर आधारलेला अतिरेक ओसरू लागला

युरोपीय संस्कृतीत स्त्री-पुरुषांचे संबंध केवळ वैवाहिक जीवनावर आधारलेले नसतात. विवाहपूर्व आणि नंतरही पाश्चात्य समाजातील लिंगाधिष्ठित नीती बरीच लवचिक असते. गेल्या महायुद्धानंतर तर हे नीतिनियम अधिकच ढिले पडून स्वैर वर्तनाला फार मोठी भरती आली. पण आता ब्रिटनपुरती तरी चाकाची गती मंद होण्याची चिन्हे दिसू लागली आहेत. इतर पाश्चात्य देशांप्रमाणे ब्रिटनमध्येही ‘ब्ल्यू फिल्मस’ ह्या नावाने कुप्रसिद्ध असलेले उत्तान लैंगिक चित्रपट दाखविणारे खाजगी क्लब आहेत. अशा क्लबातून प्रस्थापित नीतिनियमांना धाब्यावर बसविणारे तरुण-तरुणी आणि क्वचित वयस्कर लोकही गर्दी करीत असतात. पण आता ह्या चित्रपटांतून दाखविला जाणारा स्वैरपणा फार टोकाला गेला आहे असे जनमत होत चालले आहे. खुद्द सरकारही अशा प्रकारच्या चित्रपटांवर कडक बंधने घालण्याचा विचार करू लागले आहे. रस्त्यावरील जाहिराती आणि दुकानांच्या शोभेच्या सिडक्याही त्यातून सुटणार नाहीत. ब्रिटनमधील फक्त ६ टक्के लोकांना अधिक लैंगिक स्वैरता हवी आहे.

निवडणुकांची भित्ति-पत्रके : जाहिरातीबद्दल पैसे

मुंबईच्या कमिशनरानी शहराच्या निवडणुकीसाठी उभे राहिलेल्या उमेदवारांपासून अगर त्यांच्या एजंटंपासून घोषणा अगर इतर पत्रके भिंतीवर डकविण्याबद्दल पैसे वसूल करण्याचे ठरविले आहे. निवडणुकीच्या हंगामात मोकळ्या भिंतीवर अगर इतरत्र भित्ति-पत्रके चिकटविण्यात येतात. ह्या पत्रकांना जाहिराती समजून प्रत्येक चौरस मीटरमागे २ रुपये घेण्यात येणार आहेत. निवडणुका-मग त्या कोणत्याही पातळीवर असोत - शहरातील इमारतींचे सौंदर्य व स्वच्छता नाहीशी करतात. नंतर काही जबाबदार व्यक्ती अगर पक्ष स्वतः होऊन स्वच्छता करण्याचे काम करतात. पण हा अपवादच म्हणावा लागेल. बहुधा इमारतीच्या मालकांनाच भिंती पुन्हा स्वच्छ कराव्या लागतात. मुंबईत नुकत्याच झालेल्या कॉर्पोरेशनच्या निवडणुकीनंतर गलिच्छ करण्यात आलेल्या भिंतीचे मोजमाप करून उमेदवारांकडून अगर त्यांच्या प्रचारकांकडून सफाईसाठी वरील दराने फी वसूल करण्यात येणार आहे. मुंबईत अशा प्रकारच्या फीची वसुली प्रथमच करण्यात येईल. उमेदवाराने अगर त्यांच्या पुरस्कर्त्यांनी ही फी खुषीने देण्याचे नाकारले तर त्यांच्यावर कायदेशीर उपायही योजण्यात येणार आहेत. तथापि मुंबईतील गेल्या निवडणुकीत पूर्वीच्या मानाने इमारतींची अगर भिंतींची खराबी बऱ्याच कमी प्रमाणात झाली. औद्योगिक भागात मात्र फारसा फरक पडला नाही. मुंबई कॉर्पोरेशनच्या अधिकाऱ्यांनी निवडणुकीसाठी उभे राहिलेल्या उमेदवारांकडून अगर त्यांच्या एजंटंकडून आतापर्यंत २२,८९० रुपयांची रकम फी म्हणून वसूल केली आहे.

भारतात ३० लाखांवर दमेकरी रुग्णांइत

दमा आणि घशाच्या विकारासंबंधी संशोधन करून त्या संबंधीची माहिती लोकांत प्रसृत करण्यासाठी दिल्ली येथे एका स्वेच्छेच्या संघटनेची स्थापना करण्यात आली आहे. संस्थेने संबंधित रोगाविषयी जमविलेल्या माहितीवरून असे दिसून आले आहे की भारतात ३० लाखांवर लोक दम्याच्या विकाराने पछाडलेले आहेत. त्याशिवाय आणखी लक्षावधी लोकांना घशाच्या इतर विकाराने ग्रस्त केलेले आहे. दिव्हीमधील १ टक्का लोक घशाच्या विकाराने ग्रस्तलेले आहेत तर दिल्लीच्या परिसरातील ग्रामीण भागात त्यांची संख्या ३ टक्क्यांच्या आसपास आहे. दिल्लीच्या पिथापीठांत काम करणाऱ्या नौकरवर्गापैकी व त्यांच्या कुटुंबियांपैकी ६.४ टक्के लोक घशाच्या विकाराने पीडित झालेले आहेत. शहरातील एका कापडगिरणीत राबणाऱ्या कामगारांत घशाच्या विकाराचे प्रमाण १४.८९ टक्के इतके मोठे आढळून आले. संघटनेच्या माहितीप्रमाणे जगाच्या लोकसंख्येपैकी जवळजवळ २ टक्के लोक दम्याच्या रोगाने पछाडलेले आहेत आणि आणखी १० टक्के लोकांना निरनिराळ्या प्रकारच्या घशाच्या बाधा होत असतात. दमेकरी रोगी दीर्घकाळ

जगतात अशी एक समजूत प्रचलित आहे पण ती सरी नाही. दम्याच्या विकाराने शरीरव्यापारात अनेक प्रकारची घातक गुंतागुंत उत्पन्न होते आणि रोगी दगावतात. त्याचप्रमाणे रोगावर देण्यात येणारी औषधेही रोग्याच्या मृत्यूला कारणीभूत होतात. वैयकीय शास्त्राला अथाप दमा व ब्रॉन्कायटिससारखे घशाचे विकार ह्यांवर खास असे उपाय सापडलेले नाहीत. उपायासंबंधी अधिक संशोधनाची आवश्यकता संघटनेला वाटत आहे.

इकितेबल मॉर्टिगेजची २४ शहरांत सोय

महाराष्ट्र सरकारच्या एका आज्ञापत्राद्वारे मॉर्टिगेजची सोय राज्यातील पुणे, अलिबाग (कुलाबा), रत्नागिरी, नासिक, धुळे जळगाव, अहमदनगर, सातारा, सांगली, सोलापूर, कोल्हापूर, परभणी, बीड, नांदेड, उस्मानाबाद, नागपूर, बुलढाणा, अकोला, अमरावती, यवतमाळ, वर्धा, भंडारा व चंद्रपूर या शहरात उपलब्ध करून दिल्याचे जाहीर करण्यात आले आहे. आतापर्यंत ही सवलत फक्त मुंबईलाच उपलब्ध होती, त्यामुळे मुंबईबाहेरील लोकांची फार अडचण होत असे म्हणून मराठा चेंबर ऑफ कॉमर्स अँड इंडस्ट्रीजने ही सवलत महाराष्ट्रातील प्रमुख शहरी उपलब्ध करून द्यावी यासाठी १९६५ पासून प्रयत्न चालविले होते त्यास आता यश आले आहे. या सोयीमुळे स्थावर मालमत्तेच्या तारणावर कर्ज मिळण्यास जो उशीर लागतो तो कमी होईल आणि खर्चातही बचत होईल.

मुख्यमंत्री आणि उद्योगमंत्री यांनी यासंबंधी केलेल्या घोषणेच्या संदर्भात रेव्हेन्यू अँड फॉरेस्ट डिपार्टमेंटने नोटिफिकेशन क्र. टीएपी १०६९/२८२०/१०-एन् अन्वये वरील शहरे ट्रान्स्फर ऑफ प्रॉपर्टी अँड १८८२ च्या कलम ५ (फ) अंतर्गत जाहीर केली आहेत.

“अर्था”च्या संपादकांचा खुलासा

आर्यभूषण मुद्रणालयात ‘अर्थ’ पहिल्या अंकापासून १ जानेवारी १९३५ पासून छापला जात आहे. त्या छापल्यान्यात ९ मार्च रोजी संप सुरू झाला, तो १४ एप्रिल अखेर चालू होता. पुण्यातील-१२ छापखाने संपामुळे बंद होते आणि जे छापखाने चालू होते, ते संपग्रस्त छापखान्यांचे काम भीतीग्रस्त वातावरणा-मुळे हाती घेऊ शकत नव्हते त्या कारणाने “अर्था”चे २१ मार्च ४ एप्रिल आणि १८ एप्रिल ह्या तारखांचे अंक त्या त्या वेळी निघू शकले नाहीत.

२१ मार्चचा अंक आज प्रसिद्ध होत आहे. ४ एप्रिलचा आणि १८ एप्रिलचा अंक जोड अंक म्हणून शक्य तितक्या लवकर प्रसिद्ध होईल. ह्या विलंबाबद्दल आम्ही दिलगीर आहो.

श्री. वा काळे

संपादक.

व्यवस्थापनातील समस्या (७)

कामात सुरळीतपणा कसा येईल ?

लेखक : सु. वि. मेहेंदळे, बी. ई., एम. बी. ए.

श्री. रा गो. पेटकर, जनरल मॅनेजर, दि डू लिटल कंपनी यांच्या केबिनचा दरवाजा थाडकन उघडला आणि त्यांची सहायक मिस गुपचुप चेहरा टाकून बाहेर आली व स्वतःच्या जागेवर जाऊन मुसमुसत रडू लागली. साहजिकच तिचे सहकारी तिच्या टेबलाभोवती जमा झाले व आस्थापूर्वक चौकशी करू लागले. थोड्याच वेळात मंडळींच्या लक्षात आले की मिस गुपचुपने सकाळपासून धावपळ करून सर्वांकडून माहिती गोळा करून, जे स्टेटमेंट तयार केले, ते साहेबांनी न पाहताच तिच्या अंगावर फेकले व त्यांच्या नेहमीच्या त्रासलेल्या स्वरात ते खेकसले, 'मला काही दाखवू नका ते आता ! एखाद्या कोऱ्या फाईलमध्ये लावून कुलुपात ठेवा. काय उपयोग आहे त्याचा ? मला ते स्टेटमेंट सकाळीच हवे होते. आता डायरेक्टर साहेब गेलेसुद्धा. पुढच्या महिन्यात ते येतील तेव्हा हे स्टेटमेंट जुने झाले असेल. आजकाल कोणाला काम सांगायचे कठीण झाले आहे. एकाचा भरवसा देता येत नाही,' व. रे. व. रे. मिस गुपचुपचे म्हणणे असे की तिला साहेबांनी हे स्टेटमेंट कशाला हवे आहे, केव्हा हवे आहे, याच्या सूचनाच दिल्या नव्हत्या. तिची सगळी मेहनत वाया गेली व ती यामुळे निवृत्ताही झाली. डायरेक्टर साहेब जाण्यापूर्वी अर्धा तास हे स्टेटमेंट तयार होते पण साहेबांनी ते न मागितल्याने तिला आपणहून आत जाणे व साहेबांना डिस्टर्ब करणे प्रशस्त वाटले नाही.

वरीलप्रमाणे प्रसंग बऱ्याच उद्योग-व्यवसायात घडतात. उद्योग-व्यवस्थापन हे संगीताच्या बैठकीसारखे असते. त्यात अनेक वाद्ये असतात, वादक असतात, गायक असतात. या सर्वांचे पद्धतशीर संचालन करून त्यांतून सुसंवादी सुर जमवणे हे कसवी दिग्दर्शकाचेच काम असते. नोकरीत सिनियॉरिटीने अधिकारी होणारे खूप असतात. पण अधिकारी होणे म्हणजे नेमके कसे वागणे, हे समजणारे फारच थोडे आहेत. बहुतेकांची स्थिती आधी होता वाघ्या, त्याचा झाला पाग्या, याप्रमाणे होते. या अधिकाऱ्यांची उच्च पदे हाताळण्याची तयारी असतेच असे नाही. असे अधिकारी हाताखालच्या मंडळींना नीट समजावून घेऊ शकत नाहीत, त्यांना काही नीट समजावून देऊ शकत नाहीत व मग एकच गोंधळ उडतो. सरकारी खात्यात व्यक्तीची बदली करून ही परिस्थिती बदलली जाते तर खाजगी उद्योगात या गोंधळात वरिष्ठ किंवा कनिष्ठ कोणीतरी नोकरी गमावतो किंवा आपणहून नोकरी सोडून दुसरीकडे जातो. दुर्दैवाने अशा गोंधळाचे मूळ

कारण शोधून त्यावर उपाय करण्याचा प्रयत्न क्वचितच केला जातो.

उद्योग-व्यवस्थापन ही जर सामूहिक कवायत मानली तर त्यातील प्रत्येक घटकाला त्याने करावयाच्या कामाचे योग्य ज्ञान, योग्य जाणीव असायला पाहिजे. ती जाणीव नसेल तर ती करून घ्यायला हवी. नुसती खुर्च्या भरून कामे होणार नाहीत. संगीत खुर्चीच्या सेव्याप्रमाणे दर वेळेला प्रत्येक जण वर चढण्याच्या प्रयत्नात दुसऱ्याची खुर्ची पकडण्याचा प्रयत्न करतो व प्रसंगी स्वतःची खुर्ची घालवून बसतो. कारण खुर्च्यापेक्षा उरसुक उमेदवारांची संख्याच जास्त असते.

तेव्हा प्रत्येकाला त्याचे काम, जबाबदारी, संबंधित इतर कर्मचारी, त्यांची कामे, त्याच्यापासून मिळणारे सहकार्य, त्यांना द्यावयाचे सहकार्य, अशा तऱ्हेच्या सर्व गोष्टींची खुलासेवार माहिती असेल तरच त्या त्या व्यक्तीचे काम अपेक्षेप्रमाणे होईल. बॅडवाडकांच्या पथकात प्रत्येकाजवळ नोटेशनची कॉपी असते. ती पाहून व इतर जण काय सूर धरीत आहेत हे ऐकूनच प्रत्येक वादक आपापले वाद्य वाजवतो. प्रसंगी थोडीफार चूक होताच एकमेकाला सावरून श्रोत्यांच्या लक्षात न येईल अशा तऱ्हेने थोडाफार बदल करून संगीत सादर केले जाते.

पद्दतीच्या गवयाच्या बैठकीत जसे श्रोतेही गवयाबरोबरच सम पकडतात व त्या सुसंगतीचा आनंद लुटतात तसे उद्योग-व्यवसायात कामे करताना होत नाही. त्यामुळे परिणामी सर्वच जण एकमेकांवर नाराज असतात. जिथे दिवसाचे सहा-आठ तास वर्षानुवर्षे काम करायचे तिथे आपल्या सहकाऱ्यांना, वरिष्ठांना, कनिष्ठांना जाणून घेण्याचे किती प्रयत्न होतात ? आजच्या औद्योगिक जीवनात कर्मचाऱ्यांचा नातेवाईक, शेजारी या मंडळीपेक्षा कारखान्यातील किंवा कचेरीतील सहकाऱ्यांशी अधिक काळ संबंध असतो. पण परस्परांविषयी आत्मीयता वाटण्यापेक्षा मत्सर व तुटकपणा हेच का अनुभवाला यावे ?

खरे पाहता आपण सर्व जाळ्यात अडकलेल्या पक्ष्यांप्रमाणे आहोत व सर्वांनी मिळून उठाव केला तरच ह्या जाळ्यासकट आपल्याला उडता येईल, हे अजूनही अनेकांच्या लक्षात येत नाही. नुसती नोकरी बदलून हे प्रश्न सुटणार नाहीत; एका जाळ्याऐवजी दुसऱ्या जाळ्यात अडकल्यासारखे होईल एवढेच. या आपल्या स्थितीची योग्य जाणीव होईल तर सुटकेचे अनेक मार्ग सापडतील. पृथ्वीवर जन्माला आलेल्याला जसे अजून चंद्रावर किंवा मंगळावर जाऊन राहता येत नाही तसे नोकरी करायची म्हटले म्हणजे कोणत्याही पदावर असले तरी हेच आपले जग समजून तेथील जीवन अधिक सुसह्य कसे करता येईल हे पाहणे आवश्यक आहे.

या लेखाच्या आरंभी दिलेल्या उदाहरणात जर श्री. पेटकरांनी मिस गुपचुपना दिलेल्या कामासंबंधी चार शब्द अधिक सांगितले असते तर त्यांनी माहिती जमवण्यात जसे

विशेष परिश्रम घेतले तसेच ती वेळेवर पुरवण्यातही दक्षता घेतली असती व पुढचा प्रसंग टळला असता. शिवाय उशीरा हाती आलेली माहितीही जर त्यांनी नजरेखालून घालून आवश्यक त्या सूचना दिल्या असत्या किंवा केलेल्या कामाचे कौतुक केले असते व त्याच वेळी उशीर झाल्यामुळे हे काम कसे फुकट गेले हे सांगितले असते तर पुढील वेळेला मिस गुपचुपनी हीच माहिती अगोदरपासून जमा करून ठेवली असती व कदाचित साहेबांकडे त्यांनी न मागताही योग्य वेळी पाठवली असती.

परस्परांचा विश्वास, एकमेकांच्या अडचणी समजून मार्ग काढणे व एकमेकांविषयी आत्मीयता दाखविणे, यांसारख्या गोष्टींचा जर कर्मचाऱ्यांनी अभ्यासपूर्वक प्रयत्न केला तर उद्योगक्षेत्रात वारंवार येणारे तणाव कमी होऊन बऱ्याच गोष्टी सुरळीतपणे वेळेवर व अपेक्षेप्रमाणे घडणार नाहीत का, याचा प्रत्येकाने विचार करणे जरूर आहे.

हिंदूच्या शस्त्रास्त्रांना परदेशांच्या मागण्या

संरक्षणमंत्री श्री. जगजीवनराम राज्यसभेत एका प्रश्नाला उत्तर देताना म्हणाले की, हिंदूमध्ये तयार होणाऱ्या नॅट ह्या लढाऊ विमानासंबंधी अनेक देशांकडून चौकशी करण्यात येत आहे. गेल्या तीन महिन्यांत केवळ व्यापारी पद्धतीने ६९-१५ लाख रुपये किंमतीच्या शस्त्रास्त्रांच्या मागण्या भारताला मिळाल्या आहेत. भारतामधून निर्यात होणारी शस्त्रास्त्रे पाकिस्तानच्या हातात पडणार नाहीत, अशी दक्षता घेण्यात आलेली आहे शस्त्रास्त्रांची निर्यात करण्यात परदेशीय चलन मिळविणे हा एकमेव उद्देश मात्र नाही. परदेशांकडून येणाऱ्या शस्त्रास्त्रांच्या मागण्यांचा विचार करताना भारत ह्या विषयाचा सर्वांगाने विचार करतो आणि मगच अशा मागण्यांची नोंद करून त्या पुरविण्याचे काम अंमल घेतो.

भारत तेलाबाबत स्वयंपूर्ण होऊ शकेल

रशियन तज्ज्ञांनी केलेल्या अंदाजाप्रमाणे भारत खनिज तेलाच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण होऊ शकेल. रशियन तज्ज्ञांच्या एका तुकडीने अलीकडे भारताचा एक विस्तृत दौरा केलेला आहे. मंडळातील तज्ज्ञ मि. कालिनिन म्हणतात की, आपल्या स्वतःच्या गरजा पूर्णपणे भागविण्याइतके तेल भारताच्या भूमीत सापडू शकेल. १९६४ मध्ये आंतरराष्ट्रीय भूस्तर काँग्रेसला त्यांनी एक निबंध सादर केला होता. त्या निबंधात असा अंदाज व्यक्त केलेला आहे की भारत हळूहळू खनिज तेलाच्या उत्पादनाची क्षमता वाढवीत जाऊ शकेल आणि ५ कोटी टनांपेक्षाही अधिक उत्पादन करू शकेल. तेलाचे संशोधन आणि त्याचे उत्पादन ह्या बाबतीत रशियाच्या व परदेशांच्या ह्यासंबंधीच्या अनुभवाचा भारताला चांगला फायदा करून घेता येईल.

चेक बनावट करून वटविल्याचा धंदा

मुंबईमध्ये बनावट चेक वटविल्याची दरसाल सुमारे ५० प्रकरणे होतात आणि त्यामुळे सुमारे २ लक्ष रुपयांचे नुकसान होते.

एखाद्या मोठ्या पोस्टल सॉर्टिंग ऑफिसमधील सॉर्टरशी गुन्हेगार टोळीवाले संगनमत करतात. ज्या पाकिटातील टाचणी चाचपून हाताला लागते, अशा पाकिटात चेक असण्याचा संभव असतो. कंपनी आणि फर्म्स ह्यांचीच पाकिटे बहुधा पळविली जातात, कारण त्यातील पत्रावर चेक काढणारा आणि त्याची आर्थिक पात्रता ओळखता येते; त्यावरून चेकची रकम किती रकमेने वाढविणे सुरक्षित होईल ह्याचा अंदाज बांधता येतो.

चेकची रकम मोठी असेल तर ही टोळी चेक 'बेअरर' करते; शाई पुसण्याचे काम करणारे एक रसायन वापरून काँसिंग नाहीसे केले जाते. इतर दुकस्यांसाठी टिपकागद, चेक रायटर, एम्बॉसिंग मशीन, इत्यादी बांपरली जातात. एका कुणा तरी बेकाराला व त्याला पकडून तेवढ्यापुरते पैसे देऊन, बँकेत चेक वटविल्यासाठी धाडले जाते.

मोठ्या रकमेच्या बेअरर चेक्सचे बाबतीत बँका विशेष दक्ष असतात, तेव्हा हे गुन्हेगार टोळीवाले त्याच बँकेच्या खातेदाराच्या बनावट सहीने ओळख देऊन बँकेत खाते उघडतात. त्यात लहान रकम (उदाहरणार्थ, २०० रु.) भरतात. चोरलेल्या चेकची रकम वाढवून आणि चेकवरील पेयीचे नाव बदलून तो चेक ह्या खात्यात भरला जातो. बनावट चेक वटला जाऊन खात्यात जमा झाला अहिना, पेइंग बँक आणि कलेक्टिंग बँक ह्यांना सुगावा तर लागलेला नाहीना, हे पाहण्यासाठी ह्या टोळीपैकी एखादा मनुष्य बँकेच्या जवळच्याच एका दुकानात जाऊन खात्यातील सध्या शिलकीपेक्षा (उदाहरणार्थ, २०० रु.) थोड्या जास्त किंमतीची खरेदी करतो. तो त्या रकमेचा चेक देतो आणि 'चेक वटला गेल्यानंतरच खरीदलेला माल नेईन' असे दुकानदाराला सांगतो. दुकानदार आपल्या नोकरीला चेक वटविल्यासाठी पाठवितो त्याच्या पाठीमागे सुरक्षित अंतरावर टोळीतील मनुष्य उभा राहातो. ओपनिंग रकमेपेक्षा मोठ्या रकमेचा हा चेक बँकेने पास केला म्हणजे बनावट (चोरलेला) चेक अडचण न येता वटविला गेला आहे, हे टोळीला समजते. बँकेतील स्वतःच्या खात्यातील रकमेची अशी चाचणी केल्यानंतर टोळीवाले मोठ्या रकमेचा चेक काढतात.

साध्या पोस्टाने चेक पाठविताना टाचण्यांचा उपयोग केला नाही, तर चेक गुन्हेगारांच्या हाती लागणे अवघड जाईल.

डॉ. नानासाहेब परुळेकर

(लेखक : राजाभाऊ थिटे, पुणे)

महाराष्ट्रात मराठी वृत्तपत्रसृष्टीत श्री. आगरकर, श्री. चिपळूणकर, लोकमान्य टिळक, श्री. तात्यासाहेब केळकर, श्री. तात्यासाहेब करंदीकर, श्री. शिवरामपंत परांजपे, श्री. काकासाहेब खाडिलकर यांनी ध्येयवादी वृत्तपत्रांत फार मोलाची कामगिरी केली आहे. कै. काकासाहेब लिमये, श्री. नी. शं. नवरे वगैरे अलीकडील संपादकांनी समाजाच्या सर्व थरांत वृत्तपत्राद्वारे बातम्या व मतांचा प्रसार केला. परंतु १९३० नंतरच्या चाळीस वर्षांत महाराष्ट्रातील कानाकोपऱ्यांतून, समाजातील सर्व थरांतील बातम्या मिळवून त्या साध्या टांगेवाल्याला समजतील अशा सोप्या भाषेत देण्याचे काम मराठी वृत्तपत्रसृष्टीत प्रथमच डॉ. ना. भि. परुळेकर यांनी सकाळ या दैनिकाद्वारे केले व लासावर तप नेऊन उच्चांक गाठला. आजची मराठी वृत्तपत्रे सकाळचेच अनुकरण करीत आहेत.

डॉ. परुळेकर अमेरिकेचे एम. ए., पी. एच्.डी. मास्टरकीचा पेशा काही दिवस केला. पण न्यूयॉर्क टाईम्सचे बातमीदार म्हणून काम करीत असताना मराठीत वार्तापत्र काढावे ही त्यांची मनीषा. जवळ एक पैसाही नसता अ. वि. गृहात १ जानेवारी, १९३२ रोजी 'सकाळ' सुरू केला. सकाळ हे सऱ्या अर्थाने वृत्तपत्र आहे. बातम्या हे त्याचे प्रथम आकर्षण. एखाद्या ठिकाणी मादव अगर जनावर मरून पडले असले तर ते आरोग्याच्या दृष्टीने समाजाला घातक. त्याचे चित्र पहिल्या पानावर छापून संघितांना जागे करणे हे वृत्तपत्राचे कर्तव्य. तसेच छोट्या जाहिराती अत्यंत थोड्या सर्चात घेत. त्यामुळे विवाहासारखे अवघड प्रश्न, जागा मिळत नसेल तर जाहिरात. एसादे जुने कपाट विकावयाचे तर त्याला गिन्हाईक मिळविण्यासाठी छोट्या जाहिरातीचा फार उपयोग होऊ लागला. आज छोट्या जाहिरातींचे रोजचे रोख उत्पन्न बाराशे रुपये आहे. सिनेमा, नाटक इतकेच काय तमा-सगीर यांचे प्रश्न व त्याला प्रसिद्धी देऊन होतकरू कलावंतांना समाजापुढे आणण्याचे काम प्रथम सकाळने केले. यामुळे व्यापारी-तो गुजराती असो, मुसलमान असो, पारशी असो, त्याला मराठी वर्तमानपत्र वाचण्यास डॉ. परुळेकरांनी शिकविले. रोज नवीन कल्पना ते संपादकवर्गापुढे मांडत. गावात काय चालले आहे ते मंडईतील भाज्यांपासून ते कोर्टाच्या सटल्यापर्यंतच्या बातम्या देणारे वृत्तपत्र सद्गळच होय. बंगालचा दुष्काळ, विजापूरचा दुष्काळ, पानशेत प्रलय, राजस्थानमधील अवर्षण अगर गुजरात-मधील पूर अशा वेळी सकाळने उभी केलेली यंत्रणा समाजाच्या दृष्टीने फार उपयुक्त ठरली. चित्रकार, फोटो, लेखक, यांच्या चढाओढी, इतकेच काय स्वयंपाकातील पदार्थ यांमुळे सकाळ स्वयंपाकघरात पोचला. डॉ. परुळेकर यांना प्रेसकौन्सिल. पी. टी. आय., आय. ई. एन. एस. यांसारख्या वृत्तपत्रसृष्टीतील कार्यात मानाचे स्थान मिळाले.

२१ मार्च, १९७३

अर्थ

डॉ. नानासाहेब वरवर लोकांना फार कडक व शिस्तीचे वाटत. गोष्ट खरी; परंतु मनाने अत्यंत प्रेमळ. त्यांच्या नोकराचे घरातील संसार, मुलेबाळे याची संपूर्ण माहिती त्यांना असे. कोणी नोकर आजारी पडला तर ते त्याच्या घरी जाऊन चौकशी करीत. संपादकानेसुद्धा वेळेवर यावे, गप्पा मारू नये, वाचन करावे, हे कटाक्षाने सांगत.

अशा या कर्तव्यगार-संपादकाने आपली इहलोकीची यात्रा ८ जानेवारी १९७३ ला संपविली. राजकारणात किंवा समाजकारणात जनतेने कसे वागावे याचे उत्कृष्ट लिखाण त्यांच्या संपादकीय लेखांत सापडते. बातमीदाराने अत्यंत थोडक्या शब्दांत बातमी कशी लिहावी याचे धडे ते रोज देत असत. कुचाळकी व निंदानालस्ती ते आपल्या लिखाणात कटाक्षाने टाळत. नगरपालिकेचा कारभार लोकशाही व अपक्ष भूमिकेने चालवून नागरिकांच्या कराचा पुरेपूर मोबदला त्याला कसा मिळेल यासाठी राजकारणी पक्षांपासून अलिप्त अशी संघटना त्यांनी उभी केली. नागरी संघटनेद्वारा पुणे महापालिकेचा कारभार चालवावा या धोरणाने दहा वर्षे नागरिक संघटनेला बहुमत मिळवून त्यांनी कारभार चालविला.

संप, मोर्चा, यांसारख्या चळवळीचा त्यांना तिरस्कार असे. कामगारांनी मागण्या कराव्यात पण त्या संप-टाळेवंदीने नव्हे, सनदशीर मार्गाने कराव्यात हा त्यांचा मनोदय असे. काटकसर हा त्यांचा पिढ. ऑफिसात कोऱ्या कागदाचा कचरा पडला तर तो उचलून लिहिण्यास देत. कारण हा अपव्यय आहे. साथी टाचणी पडलेली आवडत नसे. संपादकांनी वाचन करीत राहावे. पुस्तके ही त्यांची संपत्ती. ते जुनी पुस्तके विकत घेत, त्या वेळी काय पैसा घालवता? असा प्रश्न त्यांना केला तर ते म्हणत, 'लोक व्यसनात पैसा घालवितात तसा मी पुस्तकात घालवितो. हे माझे व्यसन होय' भगवद्गीतेचे त्यांना फार वेद. त्यांच्या विशात छोटीशी भगवद्गीता असे. वेळ मिळेल त्या वेळेला ते वाचत असत. क्रीर्तनकार, प्रवचनकार, वैदिक ब्राह्मण यांचे ज्ञान टिकले पाहिजे यासाठी पुणे क्रीर्तन प्रसार सभा स्थापून प्रोत्साहन दिले.

बातमीदारास तारा थोडक्या शब्दांत मुद्देसूद कशा लिहाव्यात याचे धडे दर महिन्यातून एकदा देत असत. त्यांची स्मरणशक्ती दांडगी. १९३७ साली लिहिलेला अग्रलेख असो अगर त्या वेळी एसाथा कामगाराला सांगितलेले काम असो, ते त्यांच्या लक्षात असे. दहा वर्षांनी विचारले तरी ते म्हणत, 'तुम्ही ते काम अद्याप केले नाहीत. हे बरे नव्हे.'

माझी-त्यांची ओळख एका सानावळीतील. त्यांनी पारसल पोचविण्यास मला कामावर ठेवले, पण संपादकीय, बातमीदार, जाहिरात, वगैरे खात्यांतून काम करवून घेऊन मला पत्रकार बनविले. अत्यंत अडाणी, न शिकलेला माणूसही त्यांनी शिकवून त्याला संपादक केले, शिकविले. आजच्या मराठी वृत्तपत्रांत सकाळमधून शिकून तयार झालेले अनेकजण काम करीत आहेत-

डॉ. परुळेकर आजच्या वृत्रपत्रांत काम करणारांना कारकून म्हणत, ही मंडळी पत्रकार नव्हेत.

पत्रकाराची त्यांची व्याख्या फार निराळी आहे. ते म्हणत, 'तारांचे भाषांतर किंवा बातम्या आणणारा किंवा वेळ पडल्यास संपादकीय लिहिणारा हाही पत्रकार नव्हे. पत्रकाराला भाषांतर करता आले पाहिजे, पुढे वाचता आली पाहिजेत, इतकेच नव्हे तर आपला अंक कोणत्या गावी किती खपतो व किती खपेल, त्यासाठी काय कसवयास पाहिजे, त्याचा खप वाढवण्यासाठी काय उपाय करावा, जाहिराती कोणत्या येतात, बाकीच्या का येत नाहीत, भूगोल, इतिहास, अर्थशास्त्र यांचे ज्ञान हवे. याशिवाय अद्ययावत मशिनरीची, छपाईची, कंपोजची माहिती पाहिजे. फोटोग्राफी, सायकल, ड्रायव्हिंग, या सर्व गोष्टी जो आत्मसात करील तोच खरा पत्रकार होय'

त्यांचे लक्ष छापखान्यातील वॉचमनपासून संपादक, मॅनेजरपर्यंत सर्वांच्या बारीकसारीक हालचालींवर असे. त्यामुळे ज्याला वचक म्हणता येईल तो त्यांचा असे. कारण त्यांनी स्वतः सायकलवरून अंक विकले, परदेशांतून सर्व माहिती मिळविली. आपल्या मराठी माणसाची मने ओळखली. म्हणून महाराष्ट्रात खऱ्या अर्थाने मराठी माणसाचे सकाळ हे पत्र चालवून देवाची घंटा वाजेपर्यंत अहोरात्र कष्ट करून समाजाचे ऋण फेडले. खऱ्या अर्थाने पत्रकार झाला व डि. लिट. पदवी मिळवून भारतरत्न खऱ्या अर्थाने ठरले; अशा या थोर, विद्वान पत्रकाराला शतशः प्रणाम !

आशियातील लोकांचे १०० कोटींचे नुकसान

अमेरिकेचा आजारी डॉलर सुधारण्याची चिन्हे अजूनही दिसत नाहीत. डॉलरची किंमत १० टक्के उतरविल्याने गटांगळ्या खाणारा डॉलर स्थिरावेल असे वाटत होते. पण अजूनही त्याची अवस्था प्रश्नचिन्हांकितच आहे. दरम्यान त्याच्या दुसऱ्याचे दुःख आशियातील विकसित देशांना भोगावे लागणार आहे. आंतरराष्ट्रीय चलनांच्या बाजारात उद्भवलेल्या कठीण परिस्थितीमुळे आशियातील विकाससन्मुख देशांचे १०० कोटी डॉलर्सचे नुकसान होईल असा अंदाज संयुक्त राष्ट्रसंघटनेच्या एका अर्थशास्त्रज्ञाने केला आहे. विकसनशील देशांनी कष्टाने साठविलेल्या शिल्लकेची किंमत घटण्याचे प्रसंग ह्या देशांवर गेल्या काही वर्षांत अनेकदा आले आहेत. पण त्याला ते मुळीच जबाबदार नाहीत.

बांगला देशासाठी शेतीची अवजारे — बांगला देश जपानकडून यंत्रचलित नांगर आणि इतर शेतीची अवजारे आयात करण्याचा विचार करीत आहे. बांगला देशाच्या सरकारने जपानकडे पुरवठ्यासंबंधी विचारणा केली आहे. जपानकडून अगर जागतिक बँकेकडून कर्ज मिळताच आयात करण्यात येईल. त्या देशाला ५ हजार ट्रॅक्टरची तातडीची गरज आहे.

BANK TO BANK...

THE BELGAUM BANK LIMITED

(SCHEDULED BANK)

Regd. & Head Office : 659-60, Raviwar Peth,
BELGAUM

Invest in our " Family Benefit Deposit Scheme " and earn Monthly Interest as a Pension - Enquire at any of our 42 Branches - Our Bombay Office at Mandvi, Bombay - 9. & Bangalore Office at 61, Chowdeshwari Temple Street, Bangalore - 2.

OUR MOTTO IS SERVICE
AND WE REALLY SERVE.

S. Y. KAMAT,
General Manager.

K. B. KIRTIKAR,
Chairman.

दि महाराष्ट्र स्टेट को-ऑपरेटिव्ह लँड डेव्हलपमेंट बँक लि.

जे. के. बिल्डिंग, १ रा माळा, नरोत्तम मोरारजी मार्ग,
बॅलार्ड इस्टेट, मुंबई नं. १.

तारेचा दूर मुख्य कार्यालय : २६७८० १/२/३ (३ लाईन्स)
पत्ता : ध्व कार्यकारी संचालक : ३६१४९७
"मॉर्गेंज" नी (डायरेक्ट लाईन)
उपकार्यालय नं. १: २६०३०६ नं. २: २९०००६

महाराष्ट्र राज्यातील २७ प्राथमिक भूविकास बँका ह्या बँकेस
संलग्न आहेत. बँकेने तगाई योजनेखाली विहिरी, ऑईल इंजिन्स,
पंपिंग सेट्स, इलेक्ट्रिक मोटर्स तसेच जमीनसुधारणेकरिता
कर्ज-वाटपाचा व्यवहार हाती घेतला आहे. जून १९७२ अखेर
बँकेचे भागभांडवल ९ कोटी ३० लाख, गंगाजळी ८३ लाख,
ऋणविमोचन निधीची गुंतवणूक ५७ कोटी व वेणे-कर्ज
१२१-२२ कोटी आहे.

नी. आ. कल्याणी
अध्यक्ष

रा. गो. गोखले
न्यवस्थापक

जी. पी. भावे
कार्यकारी संचालक

“ नवभारताच्या उभारणीमध्ये सहकारी चळवळ
फार महत्त्वाची भूमिका पार पाडीत आहे. ”

—पं. जवाहरलाल नेहरू

महाराष्ट्रातील सहकारी चळवळीची प्रेरक शक्ती

दि महाराष्ट्र स्टेट को-ऑपरेटिव्ह बँक लिमिटेड

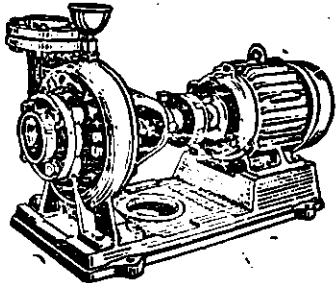
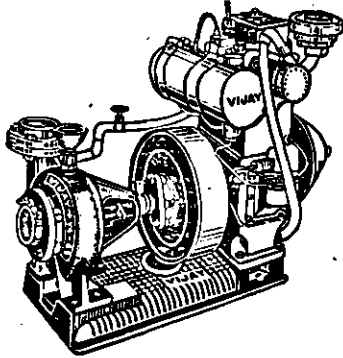
मुख्य कार्यालय :
फोर्ट, मुंबई १.
मुंबईतील शाखा २१

प्रादेशिक कार्यालय :
महाल, नागपूर
नागपूरमधील शाखा ५

भांडवल व निधी	रु. २१ कोटी
टेजी	रु. १०४ कोटी
दिलेली कर्जे	रु. १४९ कोटी
खेळते भांडवल	रु. २०५ कोटी

सामुदायिक हितासाठी झटणारी
आगळी बँक

इंजिन असो अगर इलेक्ट्रिक मोटार असो
त्यांस “ विजय ” पंपाची आवश्यकता
आहेच. विजय पंप विनातकार अखंड
पाणीपुरवठा करतात.

कारखानदार—

न्यू विजय इंडस्ट्रीज लि.

विश्रामवाग-सांगली (महाराष्ट्र)

फोन : २३२

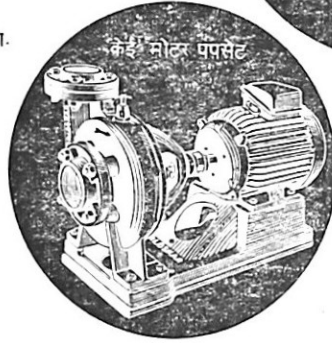
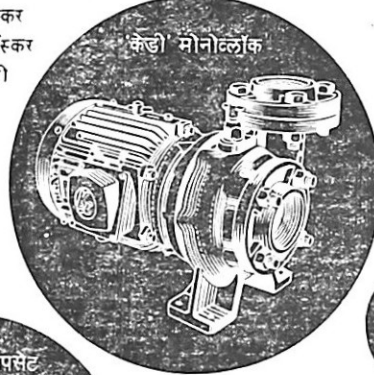
तार : IVwpjoay

शेतकऱ्यांच्या समृद्धीतील विश्वसनीय सहकारी

शेतीला मनाजोगा पाणीपुरवठा करण्यासाठी शेतत किलोस्कर पंपसेट बसविला की भरघोस पीक पदरांत पडणारच किलोस्कर पंप विनासायास दीर्घकाल काम देतो. तो चालविण्यास कमी खर्च येतो आणि म्हणून त्याची किंमत लवकर वसूल होते किलोस्कर आसिआ स्टार्टर पंपसेटचे खात्रीपूर्वक रक्षण करतात. आणि म्हणूनच जाणते शेतकरी किलोस्कर पंपसेटची निवड करतात

वेशिष्टे :

- चालविण्यास सुलभ • विजेचा खर्च कमी
- मजबूत बांधणी म्हणून दुरुस्तीचा खर्च कमी
- सुटे भाग त्वरित उपलब्ध
- विक्रीपूर्व व विक्रीनंतरची सेवा.

अधिक माहितीसाठी लिहा—

किलोस्कर ब्रदर्स लिमिटेड

उद्योग भवन, टिळक रोड, पुणे-२.

हे पत्र पुणे, पेठ शिवाजीनगर घ. नं. ९१५/१ आर्यभूषण छापखान्यात, या वृत्तपत्राचे मालक श्री. श्रीपाद वामन काळे यांनी छापिले व 'दुर्गाधिवास' ८२३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. डेहान जिमखाना), पुणे ४, येथे प्रसिद्ध केले. (वार्षिक वर्गणी रु. ६)